

Дія як ознака об'єктивної сторони

незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (стаття 249 Кримінального кодексу України)

К. М. Оrobeць

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 2 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

У статті розкривається зміст діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 249 Кримінального кодексу України. Досліджено умови визнання водного добувного промислу незаконним. Запропоновано загальну характеристику способів, засобів та знарядь злочинів проти довкілля.

Ключові слова: об'єктивна сторона злочину, дія, злочини проти довкілля, незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, засоби злочину, знаряддя злочину.

В статье раскрывается содержание деяния как обязательного признака объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 249 Уголовного кодекса Украины. Исследованы условия признания водного добывающего промысла незаконным. Предложена общая характеристика способов, средств и орудий преступлений против окружающей среды.

Ключевые слова: объективная сторона преступления, действие, преступления против окружающей среды, неза-

конное занятие рыбным, звериным или иным водным добывающим промыслом, средства преступления, орудия преступления.

The article reveals the content of the act as a necessary component of the objective side of the crime under Art. 249 of the Criminal Code of Ukraine. The conditions for the recognition of a water extraction activity illegally were examined. A general characteristic of methods, means and instruments of crimes against the environment was proposed.

Keywords: *the objective side of a crime, action, environmental crimes, illegal fishery, animal hunting or other water extraction activity, means of a crime, instruments of a crime.*

У диспозиціях норм, які містяться у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), при юридичному описі злочинів, як правило, найбільш повно розкривається сутність діяння й інших обов'язкових для складу конкретного злочину ознак об'єктивної сторони. Передусім це пов'язано з тим, що не об'єктивовані зовні думки та наміри особи не можуть визнаватися злочином; саме ознаки об'єктивної сторони дають у багатьох випадках можливість розмежувати суміжні злочини між собою, а також відмежувати злочинні діяння від незлочинних (правомірної поведінки, адміністративних правопорушень тощо).

У частині 1 статті 249 КК України діяння визначено як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промыслом», що збігається з назвою самого злочину. Різні аспекти дослідження об'єктивної сторо-

ни злочинів проти довкілля представлені у роботах П. С. Берзіна, С. Б. Гавриша, О. О. Дудорова, З. Г. Корчевої, В. К. Матвійчука та ін.

Однак бракує комплексних розробок як самого поняття водних промыслів, яким оперує український законодавець у ст. 249 КК України, так і, що найголовніше, умов визнання водного промыслу незаконним. Ось чому головними завданнями цієї статті є:

- з'ясувати зміст діяння як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 249 КК України;

- детально дослідити умови визнання водного добувного промыслу незаконним;

- дати загальну характеристику заборонених способів, засобів та знарядь зазначеного злочину, визначити вплив деяких з них на суспільну небезпеку вчиненого діяння.

В екологічних словниках термін «промисел» визначається як вилучення певної частини біомаси об'єктів, що експлуатуються, у вигляді корисної для людей продукції [1, с. 394]; вилучення з господарською метою будь-яких відновлюваних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості або з застосуванням методів такого відновлення [2, с. 255]. Під рибним промыслом розуміють промисел, основою якого є добування видів риб і деяких круглоротих, що йдуть у їжу людини, на корм домашній худобі, для виробництва добрив, технічних продуктів і медичних препаратів [1, с. 443]. Отже, водний добувний промисел можна розглядати як вилучення з водного середовища певної частини біомаси живих організмів з метою отримання продукції харчового, кормового, технічного, медичного або іншого призначення.

В інших нормативно-правових актах, крім самого КК України, або взагалі не вживається термін «промисел», або відсутнє його чітке визначення. Так, у статті 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове господарство та охорону водних біоресурсів» терміни «промислове рибальство» та «промисел» вживаються як синоніми [3, с. 9]. У пункті 1.2 Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших водних живих ресурсів одночасно вживаються такі терміни та поняття: «вилучення», «вилов», «добування», «збирання», «лов», «промисел», «рибальство», «промислове рибальство», причому чіткої межі між ними не проводиться, деякі поняття визначаються одне через інше, наприклад, під вилученням зазначених ресурсів розуміють вилов (добування, збирання тощо), а під науково-дослідним ловом – вилучення для наукових потреб [4, с. 149, 150]. Виходячи з Інструкції, є певні передумови виділяти три форми вилучення ресурсів: вилов, добування і збирання, однак залишається незрозумілим, у чому полягає відмінність між ними.

У частинах 3 і 4 статті 85 Кодексу України про адміністративні правопорушення ідеться не про незаконний водний промисел, а про порушення правил рибальства.

Коментуючи статтю 249 КК України, ряд учених ототожнюють промисел з випадками вилову риби і водних тварин з використанням промислових засобів (сіток, неводів тощо) [5, с. 713; 6, с. 655]. Проте подібне тлумачення поняття промислу не зовсім виправдано в повному обсязі поширювати на злочин, передбачений ст. 249 КК України, що може бути вчинений з використанням таких способів, знарядь і засобів, які неможливо віднести до промисло-

вих у зв'язку з абсолютною заборорою їх застосування для добування водних біоресурсів (отруйні, вибухові речовини, електрострум тощо). Так само добування великої кількості водних організмів способом ручного лову недоцільно виводити за межі водного промислу.

На наш погляд, широковживаний у національному законодавстві термін «рибальство» також не може повністю відобразити сутність злочинного діяння, яке закріплене у ст. 249 КК України, оскільки рибний промисел є лише одним з видів водних промислів, незаконне зайняття якими карається відповідно до ст. 249 КК України. Термін «вилучення» є загальним, а не спеціальним, і може означати використання різних природних ресурсів: водних, атмосферних, біологічних. Натомість значення слова «лов», з одного боку, занадто широке, оскільки так само, як слово «вилучення», може означати і полювання, і рибальство, а з іншого – стосується насамперед добування представників тваринного світу («лов тварин», а не «лов рослин»), тоді як предметом злочину, що розглядається, можуть бути і водні рослини.

Виходячи з указаних обставин, слід визнати доцільним внесення змін до ст. 249 КК України, визначивши злочинну дію як «незаконне добування». Це дасть змогу уникнути суперечностей при вживанні термінів «промисел», «рибальство», «промислове рибальство», «лов» тощо, акцентуючи увагу не лише на тому, що порушується встановлений порядок використання природних багатств, а й на тому, що це порушення виражається в дії – незаконному добуванні водних біоресурсів. Таким чином, пропонуємо вживати саме термін «добування» як родовий для позначення різних форм вилу-

чення водних живих ресурсів (рибальства, вилову морських ссавців, збирання водних безхребетних та ін.).

У частині 2 статті 249 КК України мова йде про «ті самі діяння», що недостатньо чітко конкретизують цю ознаку об'єктивної сторони злочину, яка може проявлятися лише у формі дії, а не бездіяльності. Тому в указаному словосполученні рекомендується замінити слово «діяння» на «дії».

У науці виокремлюють декілька видів дій. Так, з фізичного боку дії класифікують на прості, що містять одиничні (елементарні) акти поведінки людини, та складні, які характеризуються ускладненою структурою; залежно від характеру впливу на об'єкт злочину дії поділяють на фізичні (або енергетичні), які полягають у застосуванні мускульної, фізичної сили для вчинення злочинного посягання і завжди спрямовані на зміну зовнішньої, фізичної сфери предметів матеріального світу, та інформаційні, що полягають у передаванні інформації іншим особам і завжди виражаються у словесній (вербальній) формі, а також у яких-небудь інших діях, що несуть інформацію [7, с. 115, 116]. Згідно з цими класифікаціями незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом характеризується вчиненням фізичних дій, що, як правило, мають кілька стадій послідовної злочинної діяльності, передбачають обов'язковий проміжок часу, необхідний для доведення злочину до кінця, а тому володіють ускладненою структурою.

Оскільки диспозиція статті 249 має бланкетний характер, то для з'ясування змісту й умов незаконності промислу потрібно звертатись до спеціальних нормативних актів, які регулюють порядок здійснення рибальства в Україні.

На нашу думку, як незаконне зайняття водними промислами слід оцінювати вилучення водних біоресурсів з природного середовища, що здійснюється: 1) без дозволу та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою; 2) за наявності таких документів, але з недотриманням передбачених в них вимог; 3) щодо тих видів живих ресурсів або тих особин водних тварин, на які поширюється заборона чи обмеження вилову; 4) з виловом водних живих ресурсів у кількостях, що перевищують установлені в нормативно-правових актах ліміти; 5) у заборонений час, у заборонених місцях, забороненими способами, засобами чи знаряддями.

Детальніше названі обставини визначаються в нормативних документах з урахуванням того, який вид рибальства здійснюється – любительський і спортивний або промисловий. Що стосується порядку зайняття промисловим рибальством, то, крім загальних правил, щорічно Державний комітет рибного господарства України затверджує додаткові правила (режими) спеціального промислового рибальства.

Як зазначено в пунктах 6, 9, 10, 20 Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства, любительське і спортивне рибальство у визначених з цією метою водоймах загального користування є видом загального використання водних живих ресурсів (п. 6), тоді як промислове рибальство, а також любительське і спортивне рибальство, що здійснюється поза межами визначених водойм загального користування, є спеціальним використанням водних живих ресурсів (п. 9), яке, у свою чергу, здійснюється за спеціальним дозволом і за плату (п. 10) [8, с. 61]. Капітани суден для ведення промислу у ви-

ключній (морській) економічній зоні України, відкритому морі, крім дозволу, повинні мати рибальські квитки, а для ведення промислу в економічних зонах інших держав – також усі інші документи згідно з міжнародними договорами України (п. 20) [8, с. 62, 63]. Отже, загальне користування водними живими ресурсами не потребує окремого дозволу, тоді як здійснення спеціального використання цих ресурсів без необхідних документів заборонено законом.

Незаконним промислом вважається також добування водних біоресурсів, яке здійснюється за наявності обов'язкових документів, якщо при цьому не виконуються зазначені в них умови (наприклад, сплив термін дії дозволу, перевищено квоти вилову водних ресурсів, промисел здійснювався у водній зоні, не передбаченій дозволом тощо).

Спеціальними нормативними актами встановлено перелік дій з добування водних тварин і рослин, що визнаються забороненими за будь-яких умов. Їх заборона пов'язана переважно з особливостями предметів добування: так, безумовно заборонене добування занесених у Червону книгу України тварин і рослин, а також тварин, менших за встановлений розмір (пункти 4.10-4.12 Правил любительського і спортивного рибальства [9, с. 385], пункти 16.2, 18.2 Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря [10, с. 115, 116], пункти 12.1, 15.1 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України [11, с. 224, 226]).

Ліміти вилову водних тварин на добу при здійсненні любительського рибальства, якщо при цьому не вимагається наявність спеціального дозволу, визначені безпосередньо Правилами

любительського і спортивного рибальства (п. 4.6) [9, с. 384].

Час, заборонений для рибальства, визначається залежно від місця та виду рибальства в п. 4.14 Правил любительського і спортивного рибальства, пунктах 11, 12 Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря, п. 11 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України [9, с. 388-390; 10, с. 110, 111; 11, с. 223, 224]. Крім того, у Правилах любительського і спортивного рибальства наголошується на забороні лову раків у нерестовий період, під час ліньки і виношування ікри, а також у темну пору доби із застосуванням підсвічування (п. 4.5) [12, с. 132].

Аналіз нормативних актів дає змогу дійти висновку, що під зайняттям водним добувним промислом у заборонений час потрібно розуміти добування водних живих ресурсів, вчинене: 1) в періоди року, протягом яких забороняється зайняття будь-яким водним добувним промислом; 2) у періоди року, впродовж яких забороняється добування певних видів водних тварин та рослин; 3) у темну пору доби, якщо при цьому застосовується підсвічування.

Під місцем вчинення злочину розуміють певну територію або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки [7, с. 135]. Місцем вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння, що карається відповідно до ст. 249 КК України, є, як правило, водоймища в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, оскільки ті конкретні правила та режими рибальства, що є частиною національного законодавства, поширюються саме на зазначені території і можуть

суттєво відрізнятися від правил добування водних ресурсів, установлених в іноземних державах.

У спеціальних правових актах виділяються окремі місця, безумовно заборонені для всіх видів водних промислів, а також місця, заборона щодо яких пов'язується з іншими обставинами: пора року, вид організмів, що добуваються, особливості водоймища тощо. Зокрема, Правилами любительського і спортивного рибальства безумовно заборонено лов водних живих ресурсів: у каналах теплоенергоцентралей, підвідних та скидних каналах електростанцій; у підвідних і магістральних каналах, відводах рибогосподарських та меліоративних систем, у шлюзових каналах тощо; у новостворених водосховищах; у верхніх б'єфах гребель на відстані ближче ніж за 500 метрів; поблизу мостів, які охороняються, у межах режимних зон охорони; у радіусі 500 метрів навколо риборозплідних господарств; у водоймах риборозплідних і товарних рибних господарств; на водоймах, що розташовані в зоні евакуації (відчуження) на територіях, радіоактивно забруднених унаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС; на зимувальних ямах; з криги на ділянках водойм, закріплених за рибодобувними організаціями – на відстані більш як за 500 метрів від берега; на водоймах, що не визначені органами рибоохорони як такі, на яких дозволене любительське рибальство (п. 3.15) [9, с. 382, 383]. Конкретні місця на водоймах України, де заборонено любительське рибальство протягом усього року, указано в п. 4.13 Правил любительського і спортивного рибальства [9, с. 385-388].

Заборонені впродовж усього року для промислового рибальства місця на водоймах передбачено п. 10 Правил

промислового рибальства в басейні Чорного моря, п. 10 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України [10, с. 109, 110; 11, с. 221-223]. Крім того, існує заборона щодо промислового рибальства на зимувальних ямах (п. 9.9.9 Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря) [10, с. 108], новостворених водосховищах та інших водних об'єктах, біля гребель і шлюзів, у районі насосних станцій питного та промислового водопостачання тощо (пункти 9.8, 9.9 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України) [11, с. 219].

Досліджуючи наведені переліки місць, заборонених для водних промислів, слід відзначити, що добування водних організмів у деяких з них суттєво підвищує суспільну небезпечність вчиненого діяння. Це стосується насамперед промислу на водоймах, що розташовані на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, в зоні відчуження на територіях, радіоактивно забруднених унаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС, або інших територіях у межах зон надзвичайної екологічної ситуації чи екологічного лиха. Екологічний вплив зазначених територій у межах держави є суттєвим, тому вони мають особливий правовий статус. Незаконне зайняття водним промислом у таких місцях доцільно оцінювати як злочин та передбачити в ч. 1 ст. 249 КК України, оскільки такі діяння містять у собі реальну загрозу заподіяння істотної шкоди довкіллю та (або) здоров'ю людей. У разі введення такої новели дії особи, яка, наприклад, незаконно добула водні ресурси на радіоактивно забрудненій території, а згодом перемістила їх з зони відчуження незалежно від фактичної кількості до-

бутого потребуватимуть кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 249 та ст. 267¹ КК України, що було б цілком виправданим.

Спеціальні нормативні акти не містять чіткої диференціації способів, засобів і знарядь рибальства, проте їх аналіз дає змогу розподілити їх на заборонені та дозволені. Відсутність формальних визначень понять «способи лову», «засоби лову», «знаряддя лову», ненадання окремих переліків дозволених способів, засобів і знарядь суттєво ускладнюють їх ідентифікацію і навіть можуть призводити до необґрунтованого ототожнення змісту цих термінів. Так, згідно зі спеціальними правовими актами любительське і спортивне рибальство забороняється, якщо воно вчиняється: із застосуванням вибухових і отруйних речовин, електроструму, колючих знарядь лову, вогнепальної та пневматичної зброї (за винятком гарпунних рушниць для підводного полювання), промислових та інших знарядь лову, виготовлених із сіткоснастигових чи інших матеріалів усіх видів і найменувань, а також способом багріння, спорудження гаток, запруд та спускання води з рибогосподарських водойм (п. 3.15 Правил любительського і спортивного рибальства) [9, с. 382]. Незважаючи на те, що до знарядь лову висуваються вимоги не лише щодо їх виду, а й розмірів, у п. 13 міститься перелік не лише знарядь, що заборонені для використання, а й способів [11, с. 225]. Так само сукупний перелік дозволених способів, засобів та знарядь зазначено в пунктах 4.1-4.5, 4.7 Правил любительського і спортивного рибальства [9, с. 383, 384], пунктах 13 і 14 Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря [10, с. 111-114].

В абзаці 2 пункту 22 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» знаряддя і засоби вчинення злочину також розглядаються в загальному вигляді та одночасно, причому родовим поняттям тут виступають знаряддя злочину.

Звичайно, не можна не відзначити тісного взаємозв'язку вказаних понять. Зокрема, застосування певних засобів для здійснення посягання на об'єкт, який охороняється кримінальним законом, уже утворює відповідний спосіб вчинення злочину [13, с. 41], тобто сукупність (систему) прийомів і методів, що використовуються при вчиненні злочину та значною мірою визначають форму і зміст дії, її інтенсивність і шкідливість [7, с. 117]. Наприклад, при незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом застосування вибухівки утворює один зі способів масового знищення тварин.

Складніше розмежувати знаряддя і засоби як видові категорії, які входять до складу родового поняття засобів вчинення злочину (а не знарядь, як це роз'яснено в зазначеній Постанові Пленуму Верховного Суду України). Тим більше, що одні й ті самі предмети в одних випадках можуть відігравати роль засобів, а в інших – знарядь вчинення злочину. У цілому можна підтримати позицію В. К. Матвійчука, який на основі аналізу різних інтерпретацій вказаних понять пропонує під знаряддями вчинення злочину розуміти предмети зовнішнього світу, які винний використовує для надання сили і спритності при виконанні об'єктивної сторони складу злочину з наміром досягнення злочинного результату, а під засобами – предмети зовнішнього світу,

які винний використовує з метою виконання підготовчих дій або після вчинення злочину і також для виконання об'єктивної сторони конкретного складу злочину без наміру досягнення злочинного наслідку, а інколи з метою полегшення основної дії, від якої настає злочинний наслідок [14, с. 50, 51].

На наш погляд, у заборонених до використання способів, засобів і знарядь рибальства можна виділити декілька спільних характеристик: 1) всі вони є проявами свавільного використання водних ресурсів; 2) їх використання спрямовано на отримання необґрунтовано високого улову природних ресурсів або улов цінних видів; 3) частина з них використовується з метою уникнення від відповідальності за незаконне зайняття водним промислом (зокрема, використання незареєстрованих плавзасобів чи окремих знарядь рибальства без міток їх власника); 4) як правило, вони спрямовані на суттєві зміни у водній екосистемі чи то шляхом масового вилучення окремих видів, чи то через застосування небезпечних речовин. Дослідження вказаних характеристик дає підстави стверджувати, що зайняття водним промислом з використанням заборонених способів, засобів або знарядь у більшості випадків підвищує розмір шкоди, яка може бути заподіяна злочином довікля навіть у тому разі, якщо відсутні ознаки способу масового знищення тварин. На це доцільно було б звертати увагу у законотворчій і правозастосовній діяльності.

На підставі викладеного вище слід запропонувати викласти визначення знарядь і засобів злочинів проти довкілля у відповідному рекомендаційному роз'ясненні Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ таким чи-

ном: «під знаряддями злочинів проти довкілля треба розуміти предмети, які умисно застосовувалися виконавцем незаконного полювання, вилову риби, порубки дерев тощо в процесі вчинення злочинних дій для безпосереднього добування природних ресурсів: рушниці, пастки, капкани, сокири, пили, вибухівка, отрута, рибальські сіті, електровудки та ін. Під засобами злочинів зазначеної категорії слід розуміти предмети, які умисно використовувалися виконавцем чи співучасником для полегшення вчинення злочину: транспортні засоби, плавучі засоби, водолазні костюми та інше плавальне спорядження, пристрої для підсвічування тощо».

Використання риболовних суден, тобто суден, спеціально обладнаних (як з дотриманням нормативно-технічних вимог законодавства України, так і з їх порушенням) для вилучення, приймання, обробки, зберігання та транспортування водних живих ресурсів, при незаконному зайнятті водними промислами не лише полегшує вчинення злочину, а й дає змогу добути більшу кількість живих ресурсів, отже, підвищує суспільну небезпечність вчиненого. З цієї причини є доцільним при подальшому вдосконаленні кримінального законодавства визнати використання цих засобів як кваліфікуючу ознаку злочину в ч. 2 ст. 249 КК України.

Грунтовно досліджуючи встановлені правила здійснення всіх видів рибальства, які у своїй сукупності фактично являють собою порядок зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, переліки дозволених та заборонених дій з вилову водних живих ресурсів, неважко помітити, що основним призначенням спеціальних правових документів у цій сфері є недопущення завдання шкоди до-

вкіллю, що може бути заподіяна шляхом безпідставного, свавільного втручання у водну екосистему та (або) вилучення частини біомаси, важливої для відтворення біоресурсів. Свавільне втручання у водну екосистему, наприклад, шляхом використання при рибальстві отруйних, вибухових речовин або інших небезпечних хімічних сполук, електроструму спроможне призводити не лише до масової загибелі природних ресурсів, порушення процесу їх відтворення, а й до тривалих негативних змін у процесі відтворення всієї екосистеми, коли окремі водні зони втрачають здатність до підтримання біологічного життя всіх або деяких форм. В останньому випадку порушується природна рівновага водної екосистеми. Виллов же частини біомаси, важливої для відтворення біоресурсів (молоді тварини і рослини, водні тварини в нерестовий період), також здатен вплинути на стан водної екосистеми, завдати їй великої шкоди.

Варто підкреслити, що не будь-яке порушення правил рибальства є незаконним водним добувним промислом, а лише те, що безпосередньо спрямоване на вилучення водних живих ресурсів для подальшого отримання продуктів та (або) продукції добування, тобто порушує встановлений порядок користування останніми й тягне за собою наслідки у вигляді їх незаконного вилучення, пошкодження чи знищення. Порушення інших правил, пов'язаних із рибальством, не може оцінюватися як дія, що є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 249 КК України.

Так, Г., перебуваючи на посаді директора приватного підприємства – користувача живих водних ресурсів, через несумлінне ставлення до своїх службових обов'язків, виконав їх нена-

лежним чином, взявши на роботу як капітана риболовного судна С., уклавши з ним трудову угоду та надавши риболовне судно, а також талон, що посвідчує право на добування водних живих ресурсів, без перевірки знань Правил промислового рибальства органами рибоохорони. Під час здійснення промислового рибальства команда судна вилучила камбали-калкани як прилов катрана, але більший, ніж допускається. Унаслідок незнання капітаном судна С. Правил він не повідомив про це органам рибоохорони та не припинив лов у цьому районі, через що державі було заподіяно шкоду в сумі 6630 грн. Незважаючи на те, що Г. порушив вимоги пунктів 8.22 та 9.9.1 Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря, його дії і з об'єктивного, і з суб'єктивного боку не були безпосередньо спрямовані на добування водних живих ресурсів. У вирокі суд справедливо визнав, що в діях Г. відсутній склад злочину, передбачений ст. 249 КК України, натомість мала місце службова недбалість (ст. 367) [15].

Детальна характеристика дії як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом відіграє важливу роль при відмежуванні злочинної та незлочинної поведінки, кваліфікації злочину, істотно впливає на суспільну небезпечність злочину в цілому. Дією в цьому злочині порушуються не лише кримінально-правові норми, а й норми, вміщені в спеціальних нормативно-правових актах, що визначають порядок добування водних живих ресурсів, тому покращення юридичного забезпечення протидії злочинності цього виду передбачає вдосконалення не лише кримінального закону, а й спеціальних законів та підзаконних актів.

Список використаної літератури

1. *Сытник К. М.* Словарь-справочник по экологии [Текст] / К. М. Сытник, А. В. Брайон, А. В. Гордецкий, А. П. Брайон ; Ин-т ботаники имени Н. Г. Холодного НАН Украины. – К. : Наукова думка, 1994. – 668 с.
2. *Дедю И. И.* Экологический энциклопедический словарь [Текст] / И. И. Дедю. – Кишинев : Гл. ред. МСЭ, 1990. – 408 с.
3. Про рибне господарство, промислове господарство та охорону водних біоресурсів [Текст] : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3677-VI // Урядовий кур'єр. – 2011. – 7 вересня. – № 163. – С. 9-12.
4. Про затвердження Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших водних живих ресурсів [Текст] : Наказ Міністерства аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 11 листопада 2005 р. № 623/404 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49. – Ст. 3102. – С. 148-171.
5. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар [Текст] / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація ; Академія правових наук України, Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Вид. четверте, доповн. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 1208 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [Текст] : у 3-х кн. / За заг. ред. В. Г. Гончаренка, П. П. Андрушка. – К. : ФОРУМ, 2005. – Кн. 2. Особлива частина (ст. ст. 109-254). – 673 с.
7. Кримінальне право України : Загальна частина [Текст] : підруч. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.
8. Про затвердження Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства [Текст] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. № 1192 // Зібрання постанов Уряду України. – 1996. – № 18. – Ст. 516. – С. 59-70.
9. Про затвердження Правил любительського і спортивного рибальства та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства [Текст] : Наказ Державного комітету рибного господарства України від 15 лютого 1999 р. № 19 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – Ст. 847. – С. 372-393.
10. Про затвердження Правил промислового рибальства в басейні Чорного моря [Текст] : Наказ Державного комітету рибного господарства України від 8 грудня 1998 р. № 164 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 10. – Ст. 403. – С. 99-119.
11. Про затвердження Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України [Текст] : Наказ Державного комітету рибного господарства України від 18 березня 1999 р. № 33 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 982. – С. 209-227.
12. Про внесення змін і доповнень до Правил любительського і спортивного рибальства та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства [Текст] : Наказ Міністерства аграрної політики України від 21 серпня 2001 р. № 229 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 38. – Ст. 1738. – С. 130-133.
13. *Панов Н. И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность [Текст] / Н. И. Панов. – Х. : Вища школа, 1982. – 160 с.
14. *Матвійчук В.* Способи вчинення злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища. Проблеми теорії та практики [Текст] / В. Матвійчук // Вісник прокуратури. – 2006. – № 8. – С. 46-52.
15. Кримінальна справа № 1-23, 2004 р. – Архів Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області.